

POPRAATNE RIJEČI UZ »NARIKOVANJE« MATEŠE KUHAČEVIĆA

Uz moj članak o Mateši Kuhačeviću (Senjski zbornik, god. I, 1965) nije objavljena Kuhačevićeva pjesma »*Narikovanje staroga Senja vrh mladoga Senja po vili Slovinkinji*« pa to sada činim u originalnom jezičnom izrazu, ali u moderniziranoj ortografskoj transkripciji. Pjesma je lokalnoga sadržaja i u stilu senjske tematike pa je njezino preštampavanje i za današnje generacije zanimljivo, pogotovo kada znamo da je u XVIII stoljeću Mateša Kuhačević jedini hrvatski pjesnik u gradu Senju i njegovoj prostranijoj regiji.

Mateša je Kuhačević značajniji ne toliko kao hrvatski i senjski pjesnik koliko kao revolucionarni borac i buntovnik u odnosu na reformu i reorganizaciju vojne hrvatske granice u prvoj polovini XVIII stoljeća kojoj je pripadao i grad Senj. Svoje buntovno uvjerenje dokazao je 25-godišnjim zatočenjem u austrijskim tamnicama Spielberga i Schlosseberga, gdje su i nastala njegova pjesnička djela što su posthumno tiskana u Senju 110 godina nakon njegove smrti. Pretpostavlja se da je ova njegova odulja pjesma »*Narikovanje*« nastala još u vrijeme dok je Kuhačević boravio u svome rodnom gradu, dakle prije njegova hapšenja 1746. godine.

S druge strane, neki stihovi koji djeluju kao opomena i ukor senjskim djevojkama protiv uvedenoga luksusa iz tuđine i bezobzirne gramzljivosti za novcem ukazuju da je pjesma doista nastala u vrijeme njegova zatočenja.

U Kuhačevićevoj pjesmi »*Narikovanje*« izražena je zapravo borba protiv navika svojih zemljaka, a pjesnički izravno naglašena privrženost slavnoj tradiciji svoga rodnoga grada. Mateša Kuhačević upućuje svoje sugrađane Senjane da se čvrsto pridržavaju junačkih tradicija svojih predaka, za spas svojih ideala i svoje domovine potraže u prošlosti svog uskočkog grada i da u sebi potraže snagu vlastitoga preporoda i put k boljoj budućnosti, kako je to do bro zapazio u analitičkoj razradi literarni historik dr. Tomo Matić. Stoga Kuhačević u ljubavi prema starodrevnim običajima propast grada pripisuje zbacivanju staroga ratničkog uvjerenja, razvijenijoj trgovini i pomami mladeži za luksusnom pomodnosti. Sve te nevolje izvire iz prenegloga prijelaza u trgovački život iz dojučeranjega militarizma grada, ali zato razbujali merkantilizam donosi gradskome pučanstvu bolji standard života i veće blagostanje.

Kako je pjesnik Kuhačević bio i hrabar vojnik, to Senjanima namijenjuje slavnom vojničkom i uskočkom tradicijom da i ove mlađe generacije budu vojnici i junaci pa za momentane trgovačke spekulacije drži da su očita propast za novi život u njegovu rodnome gradu. Dotadanje patrijarhalne običaje zamijenio je u gradu Senju novi trgovački život i tako je stvoren novi duh koji pjesnik Kuhačević nije mogao podnositi jer je bio odgojen u duhu budnoga čuvanja slobodština i municipalnih prava te u patriotskom isticanju senjskoga junaštva na kopnu i na moru.

Pjesmu »Narikovanje« štampao je prvi put iz pjesnikove rukopisne ostavštine Mile Magdić 1878. godine (Život i djela Senjanina Mateše Ant. pl. Kuhačevića, hrvatskog pjesnika XVIII vieka, Senj 1878.) Drugi je put objavljujemo sada u Senjskom zborniku.

Mateša Antun Kuhačević:

NARIKOVANJE STAROGA SENJA VRH MLADOGA SENJA PO VILI SLOVINJINJI

Homo, cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis. Psl. 48, v. 13.

*Kad se človik na čast digne,
Hoće da je jednak Bogu,
Popadu ga potom tmine,
Da nij' sličan ni ubogu;
Već jednomu živinčetu
I po zimi i po letu.*

VILA

Senju skubi¹ vlasi, ron' suze, tuc' prsa,
Deri lica, nepust' prez ran tvoga mesa.
Na sve glase plači, narikuj i huči,
Nek' s tobom zrak, zemlja i sve more buči.
Ah! plači i 'zdiši, 'zrok imaš ne mali,
Slavni senjski zidi na prikor su pali.
Kudgod se obrne al' oko okrene,
Nevidi u Senju ni muža ni žene,
Hoću reć: nevidi već stare navade,
'Zvan nike sendeke,² koje zube vade.
Nevidi 'zvan žalost, tugu i nevolju,
Kê s utrobom srce gore neg' gad kolju.
Na mestu je Senj grad, gdi su njeg'va dila?
Kâ su od poštenja svemu gradu bila.
Gdi ljubav bratinska, vez dobra svakoga
Kâ slaže i miri z bogatim uboga?
Gdi je nošnja gradska, gdi prvanje ruho,
Koje veselilo i oko i uho?

Gdi poštena kola i prez truha tanci,
 Veselje, pivanje i od mira danci?
 Gdi stara pravica lik bolnu človiku,
 Gdi slog i jedinstvo po krvi i mliku?
 Gdi slavno oružje, zastave, barjaci,
 Vojvode, glavari, od boja junaci?
 Gdi najzad lipi glas, s kim Senjane zvahu,
 Da njih za sokole posvuda držahu?
 Niš toga nij' vidit, sve se prikopiti,
 Slava i čast senjska pod nego se hiti.
 O kolu nij' traga, tanci su po noći,
 Ká vrata odpire svake vrsti zloći.
 Nošnja inostranska, (nut lipoga ploda,
 Sram je dicu slidit svoga stope roda).
 Nošnja inostranska, svak nosi kak' hoće,
 Nij' moći od voća razlučiti voće.
 Nova moda svita, razbludna navada,
 Slava, čast i dika sad su moga grada.
 Oholost vas drži, kí ima ta j' duka,³
 Kí j' gol čini vidit, da nij' gola ruka.
 Odovud omražnje,⁴ nenavid velika,
 Kí se pravo ljube, nij' nač dva človika.
 Brat je bratu brime, sestra sestri muka,
 Desna livu, liva desnu bode ruka.
 Svak poteže na se, svaki išće blaga,
 Neka je u njemu da i najde vraga.
 Tu buke, tu kâri, tu neslog, tu boji,
 Nevraća kí zgrabi, neda kí što poji.
 Sudac nema mira, tužbe na sve strane,
 Svaka stranka veli, zakoni me brane.
 A kí bi zakon štal,⁵ toga prst nekaže,
 Znamo j', volja sudca da zakon primaže.
 Svak se drži sudca, svaki mu se mili,
 Ljubi, moli da za nj pravicu udili.
 Kad pade odluka, prot sudcu mrmori,
 Da nesudi onak', kot s' od njega prosi.
 Bogat kapom kreće, daprem⁶ je prez mozga,
 Ubog pred njim drhće i gljeda kot⁷ Boga,
 Siromaštvo cvili, od glada umire,
 Trpeći progonstvo pilule proždire.
 Sirote uzdišu, udovica plače,
 Rada bi pravicu, ma nima pogače.
 Elementi prite, more je nemilo,
 Zemlja svoj plod taji, zrak rađa grmilo.
 Duša se savija, telo gubi moći,
 S desna liva zatvor, od nikud pomoći.
 Na sve strane jauk, križi vrhu križi,
 Prav tone, od gola i rodbina biži.
 Hoć' žalosti veće, hoć' nevolje jače,
 Nego kada oko na oko propače.

Ah! plače Senj na Senj da teže nemore,
Skroz Senj senjska slava poleti u more.
Bubnji se nečuju, barjak se neviije,
Zastave prez boje, dušmanin se smije.
Vojvode odoše, glavari pomriše,
Od Senja se drugo 'zvan⁸ ime nepiše.
Namesto oružja sidro cinu nosi,
Koji sidra nima kot za Boga prosi.
O nesrično vrime! o srični umrši!⁹
Kí nevide zalca, kô s' u gradu prši.
Ma odkuda ta hal,¹⁰ ta lipa prominba!¹¹
Iz koga proleti ta bezakon himba?
Ah nepitaj Senju! neg' tuc' opet prsa,
Iz tvoga vlašćega¹² hrupi¹³ ov črv srca.
Nikoji gradjani zadobu kreljuta,
Odstupe obisni od staroga puta.
Inostransku modu, vrutak od pakosti
U moj grad upelju, Bog njim grihe prosti.
Ova pultu¹⁴ mila neda staroj mira,
Sta prot njoj vojevat, dokle nju protira.
Protirav si staru dan u noć okrenu,
Od stare tankoće svih skoro odvrnu.
Odovuda pompe, gošćenja, gospodstvo,
Pače razsap kuće i smišno uboštvo.

Nika pako dica slaba, ma bahata,
Držeć biti bozi, odstupe od rata.
Prez razgrist poslednja militar¹⁵ odhite,
Trgovske za klobuk postave si kite.
Vivat!¹⁶ zavapihu, trgovina naša,
Svak od nas u gradu bit će kot cel paša.
Blaženi mi sada i naši porodi,
Plivat ćemo svigdar kot ulje na vodi.
Po tom dignu glavu, kot kad groće puran,
Stahu babilonski z mislom gradit turan.
A Bog kí sve vidi, sve zna i sve čuje,
Spruži prut za da se 'zabran neotruje.
Slog dice pomrsi, put gradji suspeti,¹⁷
Blaženstvo njihovo skrblijami oprti.
Pripusti gradjane radit polak volje,
Za da budu sami 'zrok svoje nevolje.
Ukroti orlove, da se onim mole,
Kê nikad držahu za osle i vole.

Eto vilo zalca! eto ljute zmije!
Kâ mi rani srce i krv moju pije.
Je l' 'vo mala rana? rana je do smrti,
Neznam na kom mestu za nju lika zeti.
Neznam kuda, kamo, komu se uteći,
Za negljodat tužan u gradu hal veći.

Kudgod oko bacim, ognji su i meči,
 Ovi viču: bodi, oni zdravi peci.
 Ak' tegnem okrenut moj plač na kuntradu,
 Reć će mi: nehajem za tu sedu bradu.
 Što j' mlado, to j' drago, što j' lipo, to j' milo,
 Starost je sad svitu hrdjavo ognjilo.
 Dam pogled na zide, ulice i place,
 Čut ću da govore: pust' norca¹⁸ da plače.
 Na norski njegov plač nenavid ga nosi,
 Žal mu j' da plivamo u svita razkoši.
 Rečem domorodcem da zamu put stari,
 Novi da njim dicu i imitak kvari.
 Osilno to reći, palente nevari,
 Za ta put med nami već nitko nemari.
 To j' put tesan, dračan i tugi spodoban,
 Nov je prostran, vesel i svitu ugodan.
 Obrnem mē suze na lip spol od grada,
 I rečem počamši od stara do mlada:
 U se zaljubljene rožice rumene,
 Vladike, gospoje, divojke i žene,
 Slušajte pomnjivo, šta vam stari Senj veli,
 Ovi vam iz srca svako dobro želi.
 Ta put, kî držite, jest put kî nij' pravi,
 Pohlepno na nj viru¹⁹ licise i lavi.
 Oni noćni zbori, rizični sastanci,
 Šarovite igre, svake fele tanci,
 Nošnja inostranska, česta nova moda,
 Šalni smih i govor od vašeg naroda
 Jesu nike zanke, kê užiglju želju,
 I malo po malo kot u bezdan pelju.
 Što već? ako pridam, ta vaša navada
 Mnogu vridnu kuću na razsutak klada.
 Nove mode dižu pinezi iz kese,
 Prez njih se čisti zub i sploh glava češe.
 Kad nestane kreljut, kak' će se letiti,
 Valja se ponizit, il' zal glas dobiti.
 Želite bit lipe i prikladne vili,
 Ruho na se, kô s' vam stariji nosili.
 U senjskom ste ruhu milije i lipše,
 Nego u odićah, kê do tala vise.
 I ne samo lipše, da i veće cene,
 Hvale vas u njemu i glave krunjene.
 Još niš za lipotu i nares od glave,
 Prim'te ovi nauk za biti od slave.
 Živite kršćanski, Boga pred očima,
 Nek' prez griha projde i leto i zima.
 Pri starijih svojih (o mati! kâgod si,
 Nepust' kćer od oka kad kamo poč prosi.
 Dobra je hći veliš, morbi te²⁰ opaka,
 Većkrat grom doleti, daprem nij' oblaka.

Dina Jakovljeva²¹ ode grad viditi,
I nu sve se z otim nje divstvo skopiti).²²
Pri starijih svojih poslušajte, rabite,
Prez njihova oka 'z kuće nehodite.
Bolja je čujena, nego je vidjena,
Sam će doć u kuću, kom kâ naminjena.
Nehote po noći, noć je od rezika,²³
Daleko od zbora, naimre cicisbejska.²⁴
Ovamo se bljuzga, prčka i besidi,
Što pošteno uho što i dušu vridi.
Kad grete iz kuće, hod, pogljed bil časan,
Kot je od onoga, ki je z Bogom pasan.
Slidite grlicu, kad nij' ovog druga,
Drži se pošteno zelenoga luga.
Na 'v način bit ćete lipše i milije,
Nego ikad one, kê išću delije.
Razcin'te pomnjivo da ste na svit dane,
Za čast kî na križu za vas podni rane.
Jednuč je umriti, po smrti sud slidi,
Ali raj al' pakal po sudu se vidi.
Kî bude Isusa slika i prilika,
Toga grišit neće božanstvena dika.
Kî pako nebude imal njeg've halje,²⁵
Nosit će vik vikom vražje šešebalje.

Tegnem²⁶ ovo reći, planut ćedu dive,
Bost ćedu jezikom i s desne i s live.
Netrubi reć ćedu Mate cupi lupi,
Nebileji kot ovca i zube netupi.
Pober' se odovud jadna kuštro stara,
Tvâ stara navada neg' srce umara.
Nov put, nova moda škaklje i veseli,
Pod starom navadom sva se krv kiseli.
Ta j' put za priproste, za babe i dede,
I za sve, kojih su blede brade sede;
A ne za nas mlade, kê smo svitlost svita,
Za kê svit umira i za zdravlje pita.
Kî troši, nek' troši, kî ima, ta more,
Kî nima, tomu će sinje donit more.
Čisti dakle pete, al' će druga biti,
Za malo kudilja po hrbtu letiti.

Dakle nij' kud kamo, grem kî pomoć more,
To je ta, kî stvori nebo, zemlju, more.
Bože kî sve moreš, kî raniš i ličiš,
Kî se skruš'nim srcem pokornika dičiš.
Iz dumbine srca tebi se utičem,
Smiluj se na moj grad na sve glase vičem.
Otujji pedepsu,²⁷ razsvitli mu oči,
Da za grihe svoje suze grozne toči.

Da opet gre u se, ostavi pakosti,
 I slidi svim srcem vangjelja kriposti.
 Da prime stari put kot stari Senjani,
 I pelje svoj žitak kot pravi kršćani.
 S otim će gradjanom osvanut danica,
 Pristupit će srića, uskrsnut pravica.
 Grad će bit u prvoj od pohvale cini,²⁸
 I pivat da se zlo u dobro promini
 Za ovu milošću dok krv bude živa,
 Hvalit ću i častit tebe Boga živa;
 Metim²⁹ toga cvilit, kot cvili grlica,
 I dok se smiluješ gorko močit lišca.

Podaj Bože što te moli
 Od staroga Senj grad vika,
 Jer nemore da odoli
 Rani, koj nij' ovdj lika.
 Ah! udili za tvê rane.
 Za da gori hal neplane.

TUMAC RIJEČI:

- | | |
|-----------------------------|--|
| 1 čupaj kosu | 15 vojska |
| 2 nakite | 16 živio! |
| 3 tal. duca — vođa, vojvoda | 17 tal. sospetto — sumnja |
| 4 mržnja | 18 luđu, budala |
| 5 čitao | 19 navaljuju |
| 6 premda | 20 može biti, možda |
| 7 gleda kao | 21 prema Sv. pismu kao Jakovljeva
kći |
| 8 osim | 22 preokrenuti, promijeniti |
| 9 što su umril | 23. tal. risico — pogibelj,
opasnost |
| 10 nevolja, zlo | 24 tal. cicisbea — namiguša |
| 11 promjena | 25 križ i muku |
| 12 vlastitoga | 26 uspijem |
| 13 izmili | 27 otuđi nevolju |
| 14 put, tijelo | 28 cijeni |
| | 29 osim toga |



